

**Cursus theologici iuxta scholasticam huius temporis
Societatis Jesu methodum tomus ...**

Amico, Francesco

Duaci, 1640

Sectio I. An Filius sit propriè Verbum, eique tantùm proprium?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82000](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-82000)

ctione positiva secundariò & materialiter importatā. Ceterū ad distinctam notiōnem sufficit eadem personalis proprietas, vt manifestatiua nouæ dignitatis, qualis est in Patre notio ingeniti, quæ per negationem essendi ab alio manifestat peculiarem dignitatem Patris, quam habet essendi à se, cùm primitate hypostaticè terminandi naturam Diuinam adquatè in ratione primæ hypostasis. Ad confirmationem, falsa est maior: nam filatio & nascibilitas important solam rationem positivam, ipsam nimirum positivam relationem Filij ad Patrem, ac Nati ad Genitorem. *Ingenitum* verò & *Innascibile*, cùm sint priuatiua, de formalī important oppositam negationem Geniti ac Nati.

Augustin. explicatur. 69. Augustinus autem apertè eo loco fatetur, *Ingenitum* nihil positivum de formalī importantare, sed solum negare relationē Geniti ad Genitorem. Vnde idem prorsus significare ait *Ingenitum*, quòd non genitus, ac non Filius: *Relatiuè autem*, inquit, *negamus dicendo, non Filius; relatiuè igitur negamus, dicendo non genitus.* *Ingenitus* porrò quid est, nisi non genitus? Cùm autem concludit. *Non ergo receditur à relatiuo prædicamento, cù Ingenitus dicitur:* Non vult affirmare, *Ingenitum* importantare positivā rationem prædicamenti relationis, sed solum vult docere, nullum aliud prædicamentū per se importantare, sed tantum negare illud ipsum, quod genitus affirmat: & quia genitus relationē, non substantiam affirmat; *Ingenitus* quoq; relationē, nō substantiam negat. *Negativa* porrò, inquit, *ist a particula, non id efficit, ut quod sine illa relatiuè dicitur, eadem proposita substantiāliter dicatur, sed id tantum negatur, quod si ne illa aiebatur: velut cùm dicimus, homo est, substantiam designamus.* Qui ergo dicit, non ho-

mo est, non aliud genus prædicamenti enunciatur, sed tantum illud negatur. Ex quibus aperte colligitur mentem Augustini fuisse, *Ingenitum* solam negationem geniti importantare.

70. Ad secundūm Aureoli negatur consequentia. Nam esse in se important positivū modum, quo substantia in se ipsa existit: esse verò à se, licet fundetur in aliqua ratione positiva, formaliter tamen & primařiò important solam negationem essendi ab alio. Ad tertium nego, esse à se de formalī & principaliter importantare positivam sufficientiam essendi à se, licet illam importet de materiali, & secundario. Ad quartum nego minorem: est enim eadem ratio de his nominibus, ac de reliquis priuatiuis. Ad fundamentum secundā sententia patet ex dictis.

Aureolus.

71. Ad fundamentum verò Aureoli proteria sententia adductum negandum est, nomina substantiua per se primò importantare suppositum, sed formam, quam explicitè & directè significant, siue illa positiva sit, siue negativa, alioqui, si per se primò importarent suppositum, eo tantum multiplicato, multiplicaretur denominatio ipsa nominis: quia multiplicato principaliter significato, multiplicatur ipsa nominis denomi-natio. Vnde dici possent tres Dij; siquidem supposita, quæ per se primò in sententia Aureoli importat nomen Deus, multiplicatur, esto nō multiplicetur forma ipsa Deitatis, quæ in sententia eiusdem minus principaliter importatur. Quare dicendum est, *Ingenitum* & *Innascibile* substantiū accepta per se primò importantare tantum negationē, secundariò verò & de materiali suppositum. Ex his etiam patet ad primam & secundam rationem dubitandi adductas pro opposita sententia secundā assertionis.

Ad fundamen-tū Au-reoli.

DISPUTATIO XXVI.

De Persona Filij.

SECTIO PRIMA.

An Filius sit propriè Verbum, eique tantum proprium?

Alogiani.

1. **F**IT antiquus error Alogianorum siue Alogorum, qui omne Verbum in Deo negabant: quorum meminit Aug. lib. de Hæresibus, hæresi 30. qui propterea Alogiani siue Alogi, id est sine Verbo dicti sunt, eò quòd Dei Verbum credere noluerunt. Qua de causa, vt testatur ibidem August. Ioannis Euangeliū, eiusque Apocalypsin,

in quibus Dei Verbum expressè habetur, vt libros canonicos agnoscere noluerunt. Sed hi apertè conuincuntur alijs Scripturæ testimonijs, quibus expressè Dei Verbum reuelatum est: Sapientia 18. Omnipotens sermo tuus de celo è regalibus sedibus profiliuit &c. Ecclesiastici 1. Fons Sapientia Verbum Dei in excelsis: Psal. 44. Eructauit, vt de æterno Parente omnes Patres interpretantur, cor meum

Augustin.

Sapient. 18.

Eccles. 1.

Psal. 44.

Patres.

cōr meum Verbum bonum. Fuerunt & alij, qui Dei Verbum negarunt, quos ex professo referre & confutare, non est nostri instituti, qui, vt in procēmio de Deo Trino testati sumis, eas tantūm contouerias examinandas suscepimus, quā solūm inter Catholicos agitari solent. Quare omīssis Hæreticorum erroribus, ad Catholicorum sententias accedamus, qui concedentes proprium Verbum in Deo, solūm dubitant, an illud dicatur essentialiter, an personaliter, an utroque modo.

Durandus.

2. PRIMA sententia est Durandi in 1. distinc. 27. quæst. 3. Affirmantis: Verbum in Diuinis dici tantūm essentialiter, non autem personaliter, nisi per appropriationem, sicut Sapientia: appropriatur Filio, Amor Spiritui sancto. Fundamentum ipsius est duplex, alterum quod tradiderat distinc. 6. quæst. 2. quia nimis Filius non producitur per actum intellectus; sicut nec Spiritus sanctus per actum voluntatis; sed uterque per actum naturæ, præcedentem actum intellectus & voluntatis. Sed Verbum quiditatim includit actum intellectus: igitur non potest propriè dici de Filio, aut Spiritu sancto. Alterum fundamentum ipsius est, quod tradit hic. Quoniam Verbum vi nominis importat tantum actum intelligendi, qui essentialis est, licet ex vniuersali consuetudine loquentium & scribentium approprietur soli Filio: sicut ex eadem consuetudine soli Spiritui sancto appropriatur *Charitas*. Maiorem probat primo ex Anselmo in Monologio cap. 60. vbi, *Nihil aliud est, inquit, summum Spiritui dicere, quam quasi cogitando intueri. Quod idem docuerat cap. 30. &c 34.*

3. Secundū de ratione Verbi est, esse expressuum & manifestatum obiecti: hoc autem competit Deo ratione solius actus essentialis: ergo. Maior supponit ut certa. Minor probatur, quia actus notionalis supraessentialis non addit nisi solam relationem producat, aut produceat; atqui sola relatio producit, aut producentis non habet vim exprimendi aut manifestandi obiectum, vt per se patet: alioqui aliqua obiecti representatio esset in una persona, quæ non esset in alia, sicut aliqua relatio est in una persona, quæ non est in alia.

4. Tertiū. Præcisa omni productione intra Deum, æquè perfectè se ipsum diceret, & reliqua omnia Deus, atque nunc. Sed implicat esse Dicere absque Verbo: ergo Verbum non importat aliquid personale, sed essentialie. Maior probatur, quia Verbum non ponitur in Deo propter indigentiam, vt per illud simpliciter intelligat, vel vt melius intelligat, quod sine illo vel simpliciter, vel non æquè bene intelligerer.

5. Quartū, *Dicere* non est actus personalis: ergo nec Verbum est terminus personalis. Consequens pater, nam *dicere* se haber ad Verbum, sicut productio ad terminum productum: sed productio & termi-

nus productus sibi mutuo proportionantur: ergo si dicere non est actus personalis, nec Verbum eius terminus erit personale. Antecedens probatur: nullus actus personalis conuenit omnibus personis, cedit supra creaturas, aut reflectitur supra personam ipsam dicentem. Atqui dicere conuenit omnibus personis; cedit supra creaturas, & reflectitur supra ipsam personam dicentem: ergo non est personalis. Maior constat, nam omnis actus personalis est productivus aliquius personæ Diuinæ: ergo si conueniret omnibus personis omnes personæ producrent: si caderet supra creaturas, vel reflecteretur supra personam ipsam dicentem, produceret creaturas, & personam ipsam dicentem: quod implicat. Minor probatur, nam quilibet persona Diuina se ipsam dicit, & creaturas omnes. Pater enim dicit se ipsum & creaturas: pariter Filius se ipsum dicit & omnia; eodem modo Spiritus sanctus. Ergo dicere conuenit omnibus personis, cedit supra creaturas, & reflectitur supra personam dicentem.

6. Quintū. Nullus vocaliter dicit, verbo ab alio, sed à se vocaliter prolatu. Ergo nullus dicit verbo mentali ab alio, sed à se mentaliter prolatu. Si autem solus Filius in Diuinis esset Verbum, solus Pater se ipsum Verbo diceret, quia solus Pater tale Verbum profert. Constat autem, quod quævis persona se ipsam dicit & reliqua omnia: ergo Verbo essentiali, non personali.

7. Sextū. Verbum est actus vitalis immanens, quo intelligens constituitur vitaliter immanenter intelligens. Sed omnes personæ Diuinæ sunt vitaliter immanenter intelligentes: ergo per Verbum essentialie: nam solūm Verbum essentialie, est vitaliter immanens in omnibus. Personale enim solūm manet in persona, cuius est, atque adeò nequit esse in omnibus immanens.

8. Septimū. Omne intelligens intelligendo concipit Verbum: omnes personæ Diuinæ sunt intelligentes: ergo omnes concipiunt Verbum non personale, ergo essentialie. Maior probatur, nam ideo ponitur Verbum, vt sit intelligenti ratio intelligendi.

9. Octauū. Si Deus una tantum esset persona, adhuc haberet Verbum, quo intelligerer; non productum, cùm nulla rūc in Deo esset productio. Nam omnis productio intra Deum terminatur ad aliquam personam, quæ tunc nulla esset in Deo producta; ergo identificatum cum propria essentialia: Igitur Verbum non est personale, sed essentialie.

10. Nonū. Verbum creatum non consistit formaliter in relatione producti, sed in qualitate ipsa absolute exprimente & representante obiectum: ergo & Verbum ipsum increatum. Consequentia constat, quoniam ex Verbo creato nos deuenimus in cognitionem Verbi increati. Antecedens probatur, nam præcisâ omni relatione, ma-

nente

nente sola qualitate absoluta exprimente & repräsentante obiectum, manet integrá essentia Verbi creati. Confirmatur, nam Verbum formaliter consistit in ipsa manifestazione obiecti, que non in relatione, sed in aliqua ratione absoluta saluat.

11. SECUNDA sententia affirmat, Verbum tam essentialiter quam personaliter verè & propriè de Deo dici. Est S. Thomæ in 1. dist. 27. q. 2. art. 2. & q. 4. de verit. art. 2. Capreoli in 1. distinct. 27. art. 1. concl. 4. Ferrar. 4. contra gentes c. 13. §. Considerandum secundo. Fundamentum S. Thomæ est, quoniam Verbum vi nominis non importat relationem tantum, nec rem absolutam tantum, sed rem absolutam simul cum respectu ad dicentes; significat enim quandam emanationem, siue existit intellectus in manifestationem sui: Atqui ad quidditatem Verbi non requiritur, ut iste respectus ad dicentes importans sit realis, sed sufficit si sit rationis: Ergo Verbum in Diuinis non solum dicitur personaliter, sed etiam essentialiter. Consequentia constat, nam tota ratio, cur Verbum in Diuinis non datur essentialiter est, quia Verbum quiditatibus includit respectum realem ad dicentes; ergo, si hic ad essentiam Verbi non requiritur, non est cur de Deo essentialiter dici non possit, cum solus respectus rationis non pugnet cum essentialibus. Minor probatur, nam Verbum in nobis, à quo translatum est ad Deum, est similitudo rei intellectus, prout concepta in intellectu, & ordinata ad manifestationem sibi, vel alteri: sed talis species in Diuinis sumi potest dupliciter, vel ut realiter distincta ab eo, cuius similitudinem gerit, & sic conuenit Deo personaliter, vel ut ratio tantum intelligendi, & sic, cum ipsa essentia Diuina sit sibi ipsa ratio intelligendi & manifestandi se ipsam, ipsa essentia ut species & similitudo sui cum respectu rationis ad se ipsam, ut dicentes, erit Verbum essentialie. Vtrobique tamen monet Angelicus Doctor, secundum sanctos, & communiter loquentes, Verbum accipi personaliter: & quia secundum Philosophum usus est maximè æmulandus in significationibus nominum, id est tandem concludit, hoc modo loquendum esse Theologis.

12. TERTIA sententia docet, Verbum non nisi personaliter de Deo propriè dici. Est S. Thomæ 1. p. quæst. 34. artic. 1. vbi retractata sententia, quam sub formidine alibi tradiderat, absolute definit, Verbum non nisi personaliter, id que de solo Filio propriè dici. Eadem sententiam docet Magister in 1. distinct. 27. cum tota Schola Theologorum. Vide Sylgium 1. p. cit. loco. Quin sententiam Durandi ut erroneam, & in fide periculosa censent Torres 1. p. quæst. 27. art. 1. quæst. 3. concl. 1. Molina q. 34. art. 1. Suarez l. 9. de Trinit. c. 2. num. 6. Ruiz disp. 57. sect. 4. n. 5. Nam quamvis non neget simpliciter proprium Verbum in Diuinis, cum illud in omni proprietate concedat in actu essentiali, in quo differt ab errore Alogiorum;

S.Thomæ.
Capreol.
Ferrariensis.

S.Thomæ.

Philosophus

S.Thomæ.

Magister.
Sylmus.
Durand.
Torres.
Molina.
Ruiz.

Alogi.

qui impliciter negabunt omne Verbum in Deo, negat tamen proprium Verbum de Filio, quod tamen non negat secunda sententia; sed solum affirmat, illud æquè propriè, dici de actu essentiali, quæ propterea nullam meretur censuram, praesertim si declareret, hanc acceptancem non esse propriam: alioqui absolute illam affirmando, nulla adhibita declaratione, temeritatis notam non effugiet, cum sit contra communem modum loquendi Patrum & Scholasticorum in re grauissima. Pro explicatione huius sententie,

Modus lo-
quendi Pa-
trum &
scholasti-
corum.

Exod. 9.

13. Præmittenda est Verbi notio, quæ duplex est, propria, & impropria. Impropria adhuc duplex, altera pro qualibet re Verbo manifestabili, quæ extenditur etiam ad nutus & Scripturas; atque hæc frequentissima est in scriptis literis, ut Exodi 9. Cras faciet Dominus Verbum istud in terra. Est autem hæc impropria Verbi notio, quia Verbum ex primaria sua institutione impositum est ad significantium non res ipsas immediate, sed signa rerum notificativa: notio autem propria nominis dicitur illa, quam ex primæua sua institutione nomen fortitur. Vnde contradicit sibi ipse Durandus, dum fatetur, Verbum ab omnibus sumi personaliter, & tamen vi nominis importare aliiquid essentialie: nam propria nominis notio est illa, ad quam significantiam nomen imponitur. Cum enim nomina non significant ex natura sua, sed ad placitum, illam rem propriè significabunt, ad quam ex plácito Sapientum significantiam imponentur. Quare contradictione est, dicere Verbum ab omnibus personaliter usurpari, & tamen vi sua aliiquid essentialie significare; cum nomina non aliud modum significandi habeant, quæ ex impositione Sapientum, quam impositionem usus ipse & consuetudo confirmat. Altera impropria Verbi notio est, pro actu ipso imaginationis, cum quo externam vocem proterimus. Est etiam hæc impropria Verbi notio, quia Verbum propriè est terminus locutionis; est enim impositum ad significantium medium, quo natura intellectuales vel secum ipsæ, vel cum alijs loquuntur. Vnde in sola potentia locutiva propriè reperitur, hæc autem sola est potentia intellectiva, & vocis externæ prolativa, quatenus instrumentum est intellectus. Propria autem Verbi notio est tum externa ipsa vocis prolatio ad significantium alteri formata; tum interna mentis conceptio ad manifestandum sibi, vel alteri obiectum, quod in specie intelligibili latebat, expressa.

14. Conveniunt autem Verbum vocale & mentale primò, quia utrumque est signum ad manifestandum aliiquid ordinatum. Secundò, quia utrumque est aliiquid à dicente productum. Differunt vero primò, quia vocale rem dictam manifestat non ex natura sua, sed ex alterius ordinatione. Mentale vero ex natura sua, cum sit naturalis imago rei, quam representando significat. Secundò, vocale non est actus immanens, sed transiens à principio proferente in extrinsecum am-

biens, in quo formatur sonus rei manifestandæ significatiuus, quæ vox dicitur. Mentale verò manet in ipso principio dicente, in quo recipitur ad manifestandam rem dictam. Tertiò , Vocale non manifestat rem dictam formaliter, sed efficienter emittendo speciem sui in organum auditus, qua excitatus auditor format sibi phantasma vocis significatiuæ: ex quo phantasma per intellectum agentem eruit sibi speciem intelligibilem, quâ determinatus intellectus possibilis elicit conceptum rei dictæ ac significatæ per vocem. Mentale verò rem, quam repræsentando significat, manifestat formaliter, se ipso intellectum informando. Quartò , mentale essentialiter ordinatur ad manifestandum formaliter soli intellectui, à quo gignitur, tanquam actus vitalis essentialiter addictus proprio subiecto. Dixi formaliter, nam obiectuè potest etiam ordinari ad manifestandum alijs, vt cùm Angelus obiectuè manifestat suum Verbum alteri Angelo. Vocale autem, quia non manifestat rem, quam significat, formaliter, sed efficienter, potest idem numero significare pluribus.

15. Ex his patet, quod etiam si hoc nomen impositum sit à principio ad significandum Verbum vocale, vt pote nobis magis notum, propter conuenientiam tamen, quam vocale habet in primaria significatione cum mentali, extunc censemur significasse virtutemque. Nam qui nomina imponit principaliter intendit ad primariam rationem rerum, in qua si multa conueniunt, omnia censerentur eodem nomine, tanquam sigillo obsignata. Constat in hoc nomine, Scientia, quod licet à principio impositum sit ad significandam scientiam creatam, vt nobis magis notam, quia tamen in primaria ratione, quæ est certum reddere intellectum de rebus, conuenit scientia creata cum increata; & quia tale nomen imposuit principaliter attendit ad primariam rationem scientiæ, iam extunc censemur sub hoc nomine comprehensam fuisse scientiam increatam. Propter eandem conuenientiam in principali significato Verbi vocalis & mentalis, tam creati, quam increati, omnia hæc tria Verba censemur uno eodemque nomine per se primò ab institutore virtualiter saltem comprehensa: ac proinde tam per se hoc nomine importari significatum Verbi vocalis, quam mentalis, tam creati, quam increati. Ita ut nullum fuerit tempus, quo tantum de vocali diceretur propriè, de reliquis verò impropriè, donec ad illa significanda per nouam impositionem extenderetur, cùm in ipso principio impositionis statim illud extensum fuerit ad omnia hæc tria Verba significanda. Quod non obscurè significare videtur August. 15. de Trinit. c. 11. vbi: *Verbum, inquit, quod foris sonat, signum est Verbi, quod intus latet, cui magis Verbi competit nomen.* Nam illud quod profertur carnis ore, vox verbis est, verbius & ipsum dicitur propter illud, à quo ut foris apparet, assumptum est. Quibus verbis colligi-

tur, hoc nomen, Verbum, principalius à principio significasse Verbum internum.

16. Ex dictis hanc possumus Verbi in communis definitionem elicere: *Verbum est signum ad aliquid manifestandum à dicente expressum.* Quatenus signum, duplum importat respectum, alterius ad rem significatam, alterum ad eum, cui res significata manifestatur: omne quippe signum ad aliquid alicui manifestandum ordinatur. Quatenus à dicente expressum, importat respectum productum ad producens. Quare Verbum his tribus respectibus essentialiter constituitur, signi ad significatum, ad percipiētum significatum, & productum ad producens. Primi duo respectus non necessariò sunt reales, vt patet tum in Verbo vocali creato, tum in Verbo mentali in creato, in quibus uterque respectus ad rem significatam, & ad eum, cui res significata manifestatur, sunt rationis: in in creato propter summam identitatem ipsius cum re significata, & cum eo, cui res significata manifestatur: in vocali autem creato deservit intrinsecæ ordinationem ad rem significatam, quam ad eum, cui res significata manifestatur. Tertius verò respectus in omni Verbo est realis, ut pote fundatus in passua origine productum ad producens. Quamuis in Verbo mentali creato omnes isti tres respectus sint reales, ut pote omnes fundati in causalitate reali. Ex quo colligitur, Verbum ut sic quidditatius constituitur tribus hisce respectibus, sed uno duntaxat reali dicti à dicente, reliquis verò duobus abstractentibus à reali & rationis: tum quia hinc tantum reperitur realis in omni Verbo: tum quia absque isto respectu reali non salvatur ratio manifestatiū, quæ essentialiter constituit rationem Verbi ut sic, ut infra constabit. His de natura Verbi præmissis,

17. DICO. Verbum non nisi personaliter de Deo propriè dicitur, id que tantum de Filio. Assertio constat auctoritate Scripturae, quæ teste S. Thoma quæst. 4. de veritat. artic. 3. aut vix, aut nunquam Verbum, vel immaginem ponit nisi pro Filio. Qnod signum est, de solo Filio propriè dici: nam quod de una persona dicitur appropriatè, interdum etiam prædicatur de reliquis: ut sapientia non solum prædicatur de Filio, cui tantum appropriatur, sed etiam de Patre & Spiritu Sancto. Et potentia non solum dicitur de Patre, cui solum conuenit per appropriationem, sed etiam de Filio & Spiritu Sancto. Similiter & charitas, quæ appropriatur Spiritui Sancto, sæpè etiam prædicatur de Patre & Filio, quod notavit August. 15. de Trinit. cap. 7. Sola autem illa, quæ sunt propria vniuersitatis personæ, nunquam solent de omnibus prædicari. Igitur si Verbum nunquam de Patre & Spiritu Sancto, sed de solo Filio scriptura prædicat, signum est, illud esse personale solius Filii proprium. Quod autem hoc nomen Verbum scriptura semper usurpet ut proprium Filii, colligitur primo ex Ioan. 1. vbi Euangelista in eadem significatione usurpat Verbum & Unigenitum, illudque soli Filio tribuit, ut con-

Scriptura
auctoritas.
S. Thom.

Augustin.

Ioan. 1.

distinctæ personæ à cæteris: *Et Verbum, inquit, caro factum est, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Pare.* Vbi cundem, quem appellauerat *Verbum*, appellat *unigenitum* Patris: cumque sub nomine *Verbi* docet, hominem factum esse: est autem *unigenitus* Patri homo factus ut persona distincta à cæteris. Secundò primæ *Ioan. 5.* *Tres sunt, inquit Apostolus, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus.* Quæ tria nomina designat Trinitatem personarum, vt inuicem distinctas, & respondere videntur tribus illis nominibus, quibus eadem personarum distinctio designatur *Matthæi ultimo: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Tertiò, *Apocalypses 19.* Tanquam proprium Filii nōmē assignatur *Verbum: Habens, inquit, nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse: & vestitus erat veste asperga sanguine, & vocatur nōmē eius Verbum Dei.*

*Ioan. 5.**Matt. 28.
Apoc. 19.**Durand.*

18. At instat Durandus, idem Filius Dei ibidem vocatur fidelis & verax, quæ nomina non sunt propria, sed appropriata: ergo idem cœlendum de nomine *Verbi*. Sed contrà, nam ex peculiari modo, quo hoc nōmē præ cæteris Filio Dei assignatur, aperte colligitur, hoc esse proprium, cætera verò appropriata. Nam dum de appropriatis loquitur: *Et vocabatur, inquit, fidelis & verax: quasi per sensibiles effectus, ita vocabatur ab hominibus.* Dum verò loquitur de nomine *Verbi: habens, ait, nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse, & vocatur nōmē eius, Verbum Dei.* Etenim sicut illud est proprium nōmē vniuersus, quod ab initio suæ nativitatis media parentum institutione accepit: ita proprium nōmē Filii Dei est illud, quod ab origine suæ nativitatis media æterni Patris dictione, indelebili charactere accepit. Et hoc nōmē solus ipse Filius Dei nouit, tum ad distinctionem aliorum nōminum, quæ eidem Filius Dei ab hominibus imposita sunt: nam alia etiam homines ipsi nouerunt, quippe quæ defumpta sunt ab effectibus ipsis hominibus notis: hoc verò, cùm significet propriam Filii hypostasim, solus ipse Filius nouit, sic ut solus ipse suam hypostasim nouit. Tum ad distinctionem reliquarum personarum Diuinarum, inter quas solus Filius vi suæ formalis originis nascendo proprium nōmē cognoscit. Quia solus Filius vi originis procedit vt *Verbum* subsistens, ac proinde vt se ipsum, suamque hypostasim formaliter cognoscens. Demum, cùm non quo nomine aliquem cæteri vocent, sed quodnam sit ipsius nōmē, queritur, non commune, sed proprium assignari solet. Priora nomina de Filio Dei assignantur, tanquam ea, quibus illum homines vocabant. Posteriori tanquam proprium ipsius à cæteris communibus distinctum assignatur.

19. Eidem veritati ferè omnes subscribunt Patres tam Græci, quam Latini, Ignatius epist. ad Magnesianos: *Per Iesum Christum, inquit, Filium suum, qui est Verbum ipsius, non pronunciatum, sed substantiale.* Clemens Romanus epist. 1. ad Iacobum Fratrem

*Ignatius.**Clemens.**Tom. I. De Deo.*

Domini, columna 7. circa finem: *Deus ergo Pater secreti Sacramenti vocabulum est, cuius verè Filius est Verbum.* Alexander Alexandrinus epist. 2. ante primum Concilium Nicænum columna 6. æternum parentem, *Patrem Verbi* appellat. Porro Pater relativè dicitur ad eum, cuius est pater. Ex professo Cyrillus 1.7. thesaure contra Eunomium probat, *Filium Dei* verè & propriè secundum vocabuli proprietatem dici *Verbum Dei*; propterea quæ fuisse hoc nōmē à Ioanne in principiis sui Euangelij usurpatum, tanquam maximè proprium & expressissimum proprietatis Filii Dei. Qua de causa negat, posse Patrem Verbum appellari. *Verum igitur, concludit cap. 1. Parris Verbum Filius est, neque est aliud verum Parris Verbum, quam Filius.* Et in fine capituli secundi. *Quis, cilicet Ioannes, appellationem hanc, nempe Verbi, tanquam maxime propriam Filio Dei posuit.* Et cap. 4. occurrunt obiectioni Eunomij, contendentis vocabulo Verbi non propriè Filiū Dei significari: *Quid, inquit, prohibebit Verbum etiam propriè Filiū Dei appellari, & hoc vocabulo in maximè ipsum esse Filii, prout homines percipere possunt significari: quamvis multa quoque alia verba sint abusiva, & ad imitationem veri Verbi appellata.* Damascenus 1. Fidei cap. 6. *Verbum appellat genitum & Filium, & à Patre secundum substantiam discretum;* & in epistola de Trifagio pag. 2. docet, *Filiū & Verbum unius hypostasios esse ostensiva.* Quinta Synodus generalis in confessione Fidei, quæ habetur tomo secundo Conciliorum in fragmentis eiusdem Synodi, solum Filium fatetur Verbum Dei, his Verbis: *Non aliud Deum Verbum esse, qui miracula operatus est, & aliud Christum, qui passus est, cognoscimus: sed unum eundemque Dominum nostrum Iesum Christum Dei verbum incarnatum, & hominem factum.* Quam doctrinam ibidem sacerdote repetit.

20. Inter Patres verò Latinos omnium copiosissimè Augustinus lib. 5. de Trinit. cap. 13. Dicitur, inquit, relatiuè Filius, relatiuè dicitur & *Verbum & Imago, & in omnibus his vocabulis ad Patrem referuntur.* Et lib. 6. cap. 2. *Verbum quidem solus Filius accipitur, non simul Pater & Filius, tanquam ambo unum Verbum.* Et infra in eodem capite. *Sicut Verbum de Verbo dici non potest, quia non simul ambo Verbum, sed solus Filius.* Atqui si Verbum in Deo esset essentiale, dici posset Verbum de Verbo, sicut dicitur sapientia de sapientia, potentia de potentia, magnitudo de magnitudine, vt id est Augustini docet. Et lib. 7. c. 2. *Sicut Filius, ait, ad Patrem referuntur, non ad se ipsum dicitur: ita & Verbum ad eum, cuius Verbum est, referuntur.* Eo quippe Filius, quo Verbum: & eo Verbum, quo Filius. Et vt omnem omnino dubitationem excludat, non appropriatè, sed propriè Verbi nōmē se Filiu tribuere, comparat illud cum nomine sapientia, quod tantum appropriatè de Filio dicitur, subditque: *Non eo Verbum, quo Sapientia, quia Verbum non ad se dicitur, sed tantum relatiuè ad eum cuius Verbum est, sicut Filius ad Patrem.* Sapientia vero eo quo essentia, & ideo

*Augustinus.**Qq 2 quia*

quia una essentia, una sapientia. Quoniam vero, & Verbum sapientia est, sed non eo Verbum, quo sapientia. Verbum enim relatum, sapientia vero essentialiter intelligitur. Eandem doctrinam sepe repetit alibi.

Basilius.

S.Thomas.

Augustin.

Ioan. 16.

S.Thomas.

Augus.

21. Solus inter Patres Basilius lib. 5. contra Eunomium cap. 11. Verbi nomen ad Spiritum Sanctum extendit: *Et Dei quidem Verbum, inquit, Filius est, Filius autem Verbum Spiritus Sanctus.* Sed explicandus est, uti Sanctus Thomas explicat prima parte quæst. 34. artic. 2. vel de figurata locutione, quod sicut Filius dicitur Verbum, quia, ut Augustinus testatur lib. de Fide & Symbolo cap. 3. à Patre procedit, ut manifestatius ipsius, & secretorum eius: ita Spiritus Sanctus dicitur Verbum Filii, quia à Filio procedit, ut manifestatius ipsius, & secretorum eius, iuxta illud Ioannis 16. *Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annunciat verbum.* Vel, ut idem S. Thomas explicat opusc. 1. cap. 12. & quæst. 4. de verit. articulo tertio: *Dicitur Spiritus Verbum Filii effectiuè, quatenus Sanctis & Prophetis inspirat ut de Filio Dei loquantur.*

22. Ultimò propositam assertionem confirmatio. Etenim sola persona Filii participat propriam naturam Verbi: igitur sola persona Filii est propriè Verbum. Consequens patet, nam ei competit propriè nomen, cui competit notio ipsa nominis. Antecedens probo, quoniam de ratione Verbi, ut probauimus, est esse signum ad manifestandum aliiquid expressum. Quod eleganter docuit Augustinus lib. de Fide, & Symbolo supracitato his verbis: *Verbum autem Parvisideo, inquit, dictum est, quia per ipsum innoscit Pater. Sicut ergo verbis nostris id agimus, ut noster animus innoscat audienti, & quidquid secretum in corde gerimus per signa huiusmodi ad alterius cognitionem profertur: sic illa sapientia, quam Deus Pater genuit, quoniam per ipsum innoscit signis secretissimis Pater.* Verbum eius conuenienter nominatur. Atqui sola persona Filii in Diuinis est signum ad manifestandum Patrem, & omnia, quæ in intellectu Patris sunt, expressum: igitur sola persona Filii est propriè Verbum. Minor probatur, nam sola persona Filii vi suæ originis procedit ut terminus locutionis paternæ: ergo sola persona Filii vi suæ originis procedit ut substantiale signum ad manifestandum Patrem, & omnia, quæ in Patre sunt, expressum. Consequens claret; nam omnis locutio essentialiter tendit ad manifestandum loquentem; cum nil aliud sit locutio, quam ipsa loquentis manifestatio. Antecedens constat; nam sola persona Filii procedit per actum intellectus: solius autem intellectus est, loqui, & loquendo propria sensa exprimere ac significare. Hinc constat à priori, cur Spiritus Sanctus non sit Verbum, quia nimirum procedit per voluntatem, cuius non est loqui & significare; nam eius tantum potentia est loqui & significare, cuius est exprimere & manifestare: solius autem intellectus est exprimere & manifestare

per obiecti representationem: voluntatis autem tantum est, in obiectum tendere & inclinare. Et licet etiam Spiritui Sancto communicetur intellectio, quia tamen illi non communicatur formaliter vi propriæ originis, sed concomitanter ratione essentialis inclusionis, non dicitur Verbum; quia Verbum est quod vi propriæ originis procedit ut immediatus terminus locutionis.

23. DICES. Ad rationem Verbi sufficit, ut sit manifestatiuum loquentis, absque reali processione ipsius à loquente, per solam distinctionem ac processionem rationis. Confirmatur primò, nam non quidquid est de essentia Verbi creati, est de essentia Verbi in creati: nam de essentia Verbi creati non solùm est realiter procedere à dicente, ut terminum locutionis ipsius, sed etiam ut actum intelligendi eiusdem: atqui hoc non est de essentia Verbi in creati; ergo neque illud. Confirmatur secundò. Species intelligibilis, actus intelligendi, & Verbum in nobis sibi correspondent: sed in Deo reperitur species intelligibilis, & actus intelligendi, absque reali distinctione à principio intelligenti; ergo & Verbum absque reali processione à principio dicente.

24. Respondeo negando assumptum. Ad primam confirmationem nego consequentiam: etenim ea tantum sunt extra essentiam Verbi, ut sic, quæ imperfectionem inuolunt, & sine quibus consistere potest quidditas Verbi. Realiter autem procedere per modum actus intelligendi à principio intelligenti, imperfectionem inuoluit, & sine quo consistere potest quidditas Verbi. Contrà vero realiter procedere per modum termini locutionis nullam dicit imperfectionem, & sine eo constare non potest quidditas Verbi; igitur hoc, & non illud est de essentia Verbi ut sic. Maior patet, Minor quoad priorem partem probatur, & primò, quod imperfectionem inuoluit, certum est. Secundò, quod sine eo consistere possit quidditas Verbi, patet; quoniam de ratione Verbi, ut sic, non est esse actum realiter informantem: nam Verbum vocale est proprium Verbum, & tamen non est actus realiter informativus, sed tantum prolativus.

25. Quoad posteriorem verò partem probatur, & primò, quod talis productio realis nullam dicat imperfectionem, constat; quia de facto talis productio reperitur in Deo, in quo nihil imperfectionum esse potest. Secundò, quod sine illa saluari non possit quidditas Verbi, sic ostendo. Quidditas Verbi cōsistit in signo manifestatiuo loquentis: hoc autem absque reali processione termini locutionis à loquente saluari non potest, quod sic probo. Nam dupliciter potest Verbum esse manifestatiuum loquentis, & secretorum ipsius, uno modo per transitum de habitu in actum, quo pæcto transit Verbum mentale creatum de specie intelligibili habituali in speciem expressam actualem, per quod Verbum loquimur nobis ipsum, dum

4. dum per illud nobis ipsi manifestamus, quæ in specie intelligibili & memoria latebant. Alio modo per communicationem eiusdem notitiae actualis loquentis audienti: quo patet nos loquimur alteri, communicando illi nostram notitiam aetalem, quam de rebus habemus, medio Verbo vocali. Cum igitur nequeat Verbum Diuinum esse manifestium loquentis, & secretorum ipsius, primo modo, cum illud non transeat de habitu in actu, aut de specie intelligibili & habituali in expressam & aetalem, sed sit ipse metactus secundus essentialiter, ita ut ne concipi quidem possit transire de habitu in actu, necessariò erit manifestium secundo modo per communicationem eiusdem notitiae actualis loquentis audienti, hec autem communicatio, ut patet, essentialiter requirit personalem distinctionem loquentis & audientis; cum nequeat idem suam tibi aetalem notitiam realiter communicare: igitur quidditas Verbi postulat, ut realiter procedat, ut terminus locutionis ab ipso principio loquente, tametsi ipsius quidditas non sit, ut realiter procedat, ut actus intelligendi a principio intelligenti: quia hoc saluari potest per solam identitatem actus cum principio intelligenti, non potest autem per solam identitatem locutionis cum principio loquente saluari realis locutio, quia haec non importat solam perceptionem obiecti, sed etiam manifestationem loquentis, quæ in Deo necessariò importat distinctionem personalem. Hinc constat, Verbum increatum in hoc magis assimilari Verbo creato vocali, quam mentali: si quidem vocale non transit de habitu in actu, sicut mentale, sed de actu in actu per communicationem eiusdem notitiae actualis loquentis audienti.

26. Ad Secundam Confirmationem concedo hec in nobis sibi correspondere, quoniam in nobis actus ipse intelligendi, cum transeat de specie habituali in aetalem, habet veram & propriam rationem Verbi manifestatiui eorum, quæ in specie intelligibili latebant. In Diuinis autem, cum actus intelligendi non transeat ex specie habituali in aetalem, non potest habere veram & propriam rationem Verbi, cuius essentia postulat, ut sit manifestium loquentis.

27. Instabis. Ad rationem Verbi sufficit, ut sit tantum manifestium ad extra; nam per talem aptitudinem saluari potest quidditas Verbi increati. Confirmatur, quia, ut sequenti disputatione probabimus, saluator quidditas doni increati per solam aptitudinem communicabilitatis ad extra: igitur per solam aptitudinem manifestationis ad extra, saluabitur quidditas Verbi increati. Respondeo. Nego antecedens. Ad Confirmationem nego consequentiam. Ratio discriminis est, quia donum essentialiter constitut in liberali & gratuita communicatione donatoris; Verbum autem in perfecta manifestatione loquentis: nequit autem saluari liberalis & gratuita communicatio ad in-

tra, cum omnis communicatio ad intra sit summe necessaria. Contrà vero nequit saluari perfecta manifestatio loquentis ad extra, quia hec constitut in perfecta communicatione notitiae actualis loquentis audienti: nulla autem creatura capax est totalis communicationis notitiae actualis Dei loquentis, cum nulla creatura capax sit comprehensionis Dei: igitur nequit saluari perfecta ratio Verbi increati per solam manifestationem ad extra: contrà vero, nequit saluari perfecta ratio doni increati per solam communicationem ad intra.

28. Dico Secundò: Relatio Verbi est

eadem cum relatione Filii, sola ratione inadæquata diuersa. Est Damasceni suprà citati: Voix namque eiusdemque hypostaseos ostensiva sunt Filius & Verbum. Est etiam

Damascen.

Augustini: nam è Filiis, quò Verbum; & è Verbum quò Filius. Non igitur alia relatione est Filius, alia Verbum, sed una eademque ad æquatè sumpta & Filius est, & Verbum,

Augustin.

licet una magis exprimat, quod non exprimit altera: nam relatio filiationis magis exprimit identitatem naturæ, & ordinem ad genitorem; relatio autem Verbi similitudinem intentionalem, & respectum ad dicentem. Vtique tamen relatio constituit essentialiter Filium. Nam cum Filius debeat vi suæ processionis procedere ad æquatè similis principio producenti, & principiū producentis in Diuini non solum constitutatur ex natura, sed etiam ex obiecto proximo determinante principium productuum ad produendum, debet Filius, vi suæ processionis, utramque similitudinem & naturalem, & intentionalem accipere; ac proinde per utramque relationem, & quâ respicit principium communicatiū naturæ, & quâ respicit principiū communicatiū similitudinis intentionalis obiecti, constituitur in esse Filii. Rursus, quia Verbum Diuinum procedit ut subsistens in eadem natura cum principio dicente, procedit essentialiter ut Filius: quia non solum procedit ut simile intentionaliter obiecto intelligibili, quod habet ut Verbum, sed etiam ut simile in natura principio producenti, quod habet ut Diuinum, atque ad eum ad æquatè simile principio intelligenti, quod est de ratione Filii ut sic. Vnde si non esset Verbum, non esset Filius, quia non haberet similitudinem intelligibilem; atque ad eum non esset ad æquatè simile principio producenti. Neque si Filius non esset, Verbum Diuinum esse posset, quia Verbum Diuinum essentialiter postulat consubstantialitatem cum principio dicente: & consequenter cum similitudine intentionaliter essentialiter postulat similitudinem in natura: quæ duplex similitudo constituit Filium intellectualem. Hinc patet, correlatum Verbi increati, quæ Verbum increatum est, esse Patrem, quæ pater est, quod aperte docuit Augustinus suprà citatus: ubi Relatinè, inquit, dicitur Filius, relatinè diciuntur & Verbum, & imago, & in omnibus his vocabulis ad Patrem referuntur.

Augustin.

S.Thomas.
Sylvius.
Augustin.

S.Thomas.
Augustin.

Augustin.

S.Thom.
Ferrarien.

29. Dico Tertio: Verbum Diuinum non connotatiuè, & in obliquo, sed formaliter & in recto importat relationem realem ad dicentem. Est S. Thomæ, i. p. quæst. 34. art. 1. 3. Sylviij ibid. idq[ue] expressè docuit Augustinus illis verbis: *Eo Filius, quo Verbum, & cō Verbum, quo Filius.* Atqui Filius non connotatiuè, & in obliquo, sed formaliter & in recto importat relationem Filij ad Patrem: ergo & Verbum ad dicentem. Ratio verò est, quoniam Verbum increatum importat relationem integrantem & completem relationem Filij intellectualis. Atqui Filius formaliter & in recto importat relationem ad genitorem: ergo & Verbum ad dicentem.

30. Dico quartò: Verbum non tantum de materiali, & in obliquo, sed de formali & in recto importat expressionem obiecti. Est S. Thomæ q. 4. de verit. art. 5. & colligitur ex Augustino 7. de Trinit. c. 2, vbi docet, in conceptu Verbi includi sapientiam; nec aliud esse Verbum, quam natam sapientiam. Sapientia autem non de materiali, & in obliquo, sed de formali & in recto importat expressionem obiecti. Fundamentum verò est, quoniam Verbum est intellectualis imago omnium obiectorum, ex quorum vel habituali notitia, vt in nobis, vel ex actuali, vt in Deo procedit. Atqui intellectualis imago non materialiter & in obliquo, sed formaliter & in recto expressionem obiecti, cuius est imago, importat: ergo. Maior est Augustini loco præcitat, & probatur; nam Verbum est quædam intellectualis manifestatio: omnis autem intellectualis manifestatio fit per expressionem obiecti, cuius est manifestatio; cum nequeat intellectus aliter se ipsum manifestare, quam per vitalem expressionem sui.

31. Dubitari autem vltiū potest, quid principalius ex his duobus importet Verbum, relationemne ad dicentem, an expressionem obiecti? dubitandi ratio est, quoniam expressio obiecti est quid absolutum, Verbum autem principalius significare videtur respectum ad dicentem. Hoc tamen non obstante, dicendum est cum S. Thoma loco præcitat, & Ferrariensi 4. contra Gentes cap. 13. §. Ad secundum dub. Verbum principalius importat reexpressionem obiecti. Ratio, quā moueor, est: quia sicut verbum vocale ex hominum placito; ita mentale creatum ex natura sua principaliter ordinatur ad significandam manifestationem loquentis; minus verò principaliter relationem ipsius ad dicentem: ita & Verbum increatum, ad quod per analogiam ad creatum translatum est hoc nomen Verbum, principalius institutum videtur ad denotandam manifestationem Patris loquentis, minus verò principaliter relationem ipsius ad dicentem. Cæterum expressio obiecti, quæ in Verbo increato principaliter importatur, non est expressio obiecti creati, sed increati; creati verò expressio non nisi secundariò & materialiter. Etenim sicut æternus Pater æternō suo Verbo primariò intendit manifestare seipsum, & omnia, quæ ipsum essentialiter

constituunt, secundariò verò & consequenter creature, tanquam terminos extrinsecos suæ potentiae: ita expressio obiecti, quæ principaliiter importatur in Verbo increato, non est expressio obiecti creati, sed increati.

32. DICES. Verbum importat proprietatem personalem; sed hæc principaliter dicit respectuum, non absolutum: ergo. Confirm. 1. Verbum importat respectum formaliter completem relationem Filij intellectualis: sed relatio Filij intellectualis principalius importat respectum ad dicentem. Confir. 2. Eo modo Verbum includit respectum ad dicentem, quo Filius ad generantem: sed Filius principalius importat relationem ad generatorem, minus principaliter naturam: ergo & Verbum principalius importabit relationem ad dicentem, minus verò principaliter expressionem obiecti. Confir. 3. Verbum est nomen personæ: sed persona principalius in Diuinis significat relationem, minus verò principaliter naturam; quia illam formaliter, hanc verò materialiter importat.

33. Respondeo. Concedo Verbum importare proprietatem personalem, sed non èquè primò, ac proprietatem absolutam. Eodem modo respondetur ad primam confirmationem, Verbum importare quidem respectum completem filiationem intellectualis, non tamen èquè principaliter, atque ipsam representationem obiecti. Ad secundam neganda est maior: nam aliquid explicitè dicit Verbum, quod explicitè non dicit Filius. Verbum enim explicitè dicit manifestationem obiecti, quæ explicitè non dicit Filius. Et quia ista nomina ex humanis translatâ sunt ad Diuinâ: sicut in humanis Verbum principalius importat manifestationem obiecti; nam ad hanc est principalius impositum, ita translatum ad Diuinâ principalius significabit eandem obiecti manifestationem. Ad tertiam concedenda est minor de persona significata sub explicito nomine personæ; neganda verò de persona non significata sub explicito nomine persone, sed Verbi manifestatiu loquentis.

34. Dico quintò: Solus Pater soli Filio in Diuinis propriè loquitur. Est contra Ruiz disput. 60. sect. 6. opinantem, omnes personas in Diuinis loqui tum sibi iphis, tum inter se mutuò. Fundamentum nostræ assertiōnis est hoc. Propriè loqui est se ipsum manifestare: atqui solus Pater soli Filio se ipsum propriè manifestat: igitur solus Pater soli Filio in Diuinis propriè loquitur. Maior constat, quia nil aliud est loqui, quam se ipsum sibi, vel alteri manifestare. Minorē ostendo: & primò quod solus Pater se ipsum propriè manifestet, constat: nam se ipsum manifestare, est notitiam sui alteri communicare, quā sit alteri notus. Solus autem Pater sui notitiam communicat, quā sit alteri notus: nam Spiritus Sanctus nullam sui notitiam alteri persone communicat, cum nulla possit esse communicatio in Diuinis, nisi per realē productionem: atqui Spiritus Sanctus nihil

Ruiz.

in illo ad intra producit; igitur nequit se ipsum alijs personis manifestare. Eadem ratio probat de Filio respectu Patris, cui sicut nihil Filius communicat; ita se ipsum illi manifestare non potest.

35. Sola difficultas est de Filio respectu Spiritus Sancti, cui simul cum voluntate communicat inā cum Patre notitiam & sui & Patris. Verum quia talem notitiam Pater & Filius non communicat Spiritui Sancto per actum intellectus, sed voluntatis, non dicuntur Pater & Filius ad Spiritum Sanctum propriè loqui: quia locutio formaliter est actus intellectus, quo loquens se ipsum manifestat audienti.

36. Secundò, quod soli Filio aeternus Pater propriè loquatur, sic probo: Nam si cui alteri propriè loqueretur, vel loqueretur Spiritui Sancto, vel sibi ipso: (loquimur enim de locutione ad intra) atqui ex dictis constat, Patrem ad Spiritum Sanctum propriè non loqui, cum illi sui notitiam non communicet per actum intellectus, cuius tantum est loqui.

37. Quod autem neque ad se ipsum loquatur, patet: quia Pater non producit Verbum, vt in eo se ipsum cognoscat, & quasi se ipsum sibi manifestet; sed potius, vt se ipsum manifestet alteri, nempe Filio. Igitur solus Pater soli Filio propriè loquitur. Loquitur autem Pater Filio, communicando illi perfectam notitiam sui. Est enim locutio ipsa notionalis intellectio Patris, vt actu se ipsum communicans & manifestans Filio; est verò auditio ipsa passiva intellectio notionalis Filii, aut actu communicata Filio, iuxta illud Ioan. 15. *Omnia, quae audiui à Pare meo, nota feci vobis.* Persona vero loquens est ipse Pater, sicut audiens est ipse Filius.

38. Ex his constat primò: Non modò realiter distingui personam loquentem ab audiēte, sed ipsum locutionem ab auditione. Nam locutio est ipsa notitia Patris, terminata relatione dicentis: auditio verò est eadem notitia communicata Filio, terminata relatione Verbi dicti.

39. Constat secundò: Patrem proferre Verbum, vt manifestatum non sibi, sed Filio; quia non profert illud ex notitia habituali, vt in eo actu ipse cognoscat, quod tantum habitu sciebat, sed ex notitia actuali, vt in eo Filius cognoscat, quidquid Pater ipse cognoscet, quidquid in oppositum doceat Vaquez disp. 144. c. 2.

40. Dices. Pater non solùm dicit Verbum, sed se ipsum, Spiritum Sanctum & totam Trinitatem, vt docet S. Thomas 1. p. q. 34. art. 1. ad 3. & cum eo ferè omnes Theologi: ergo non solùm loquitur ad Filium, sed etiam ad se ipsum, ad Spiritum Sanctum, & ad totam Trinitatem. Consequentia probatur, nam loqui & dicere sunt idem. Respondeo negando consequentiam. Ratio discriminis est, quoniam dicere præter respectum ad Verbum productum, importat explicitè respectum ad res Verbo dictas: loqui vero præter respectum ad Verbum productum, importat explicitè respectum manifestantis ad eum, cui fit ma-

nifestatio. Vnde Pater producendo Verbum, non solùm dicit se ipsum & totam Trinitatem, sed etiam creature omnes possibles, ad quas tamen non loquitur, quia ijs non se manifestat, cùm nihil sint.

41. Confirmatur, nam ita se habet dicere & loqui Diuinum ad intra, sicut dicere & loqui Diuinum ad extra: sed dicere Diuinum ad extra præter productionem rerum, terminatur ad res ipsas externo Verbo dictas: contrà verò, loqui Diuinum ad extra præter productionem Verbi exteri, terminatur ad eos, quibus per locutionem se ipsum manifestat. Minor constat Ps. 148. *Ipsi dixit, & facta sunt: & Hebreor. 1. Multifariam multisq; modis olim Deus loquens Patribus, &c. Vbi vides, dicere terminari ad res dictas; Loqui vero ad personas, ad quas dirigitur locutio. Propter hoc ergo discrimen potest Pater producendo Verbum se ipsum & reliquias personas, immo & creature omnes dicere, non potest autem loqui ad personas omnes; quia dicere importat respectum repræsentantis, quem Verbum prolatum habet ad obiecta repræsentata; qui respectus, cui fit tantum cognoscentis ad cognitionem, potest esse in ordine ad omnia cognita. Loqui vero, cum præter respectum ad Verbum prolatum, importat respectum manifestantis ad eum, cui fit manifestatio, & non quæquis persona Diuina cuilibet persona Diuinæ se ipsum manifestet, cùm hoc requirat communicationem notitiae personæ loquentis audiensi, non quæquis persona cuilibet personæ loqui potest, sed tantum illa, qua se per actualem notitiam communicat; & illi soli, cui actualis notitia vi propriez originis communicatur: hæc autem est filius Pater, & solus Filius.*

*Psalm. 148.
Hebr. 1.*

42. Pro maiore explicatione distinguenda sunt hæc quatuor in Diuinis: *Intelligere, Dicere, Logi, Producere.* *Intelligere* importat solùm respectum intelligentis ad intellectum, qui in Diuinis est tantum rationis: nam in Diuinis intelligens, ratio intelligendi, & intellectum sunt idem: vnde competit omnibus personis respectu quorumcunque obiectorum.

43. *Producere* importat solum respectum producentis ad productum, qui realis est, & non competit, nisi certæ personæ in ordine ad certum terminum ab ipso producente distinetum.

44. *Dicere* cum ipso respectu reali ad Verbum productum, importat respectum rationis ad obiecta ipsa Verbo dicta & significata. Vnde eti soli Patri propriè competit, quia solus Pater dicit Verbum, eo quæ mediante se ipsum, & res omnes Verbo significatas & expressas, propter huiusmodi tamē respectum ad obiecta Verbo significata, tribui potest cuilibet persona: quia sicut quælibet persona ratione cognitionis essentialis dicit respectum rationis ad obiecta Verbo repræsentata: ita quælibet persona in aliquo sensu Verbo se ipsum dicit, & omnia Verbo expressa. Vnde & Pater se ipsum & omnia Verbo dicit: & Filius se ipso, tanquam Verbo se ipsum & omnia dicit: & Spiritus Sanctus pariter se ipsum

Ioan. 15.

Vaquez.

S. Thomas.
Omnes ferè
Theologi.

Ruiz.

ipsum Verbo, & reliqua omnia dicit. Est tamen notandum discrimen inter intelligere & dicere sumptum essentialiter, quod etiam notauit Ruiz disp. 59. sect. 4.n.8. & disp. 60. sect. 6.n.8. quod intelligere vi nominis solum importat respectum intelligentis ad intellectum, nullo connotato termino notionali: Dicere verò cum respectu ad obiecta dicta connotat Verbum terminatum relatione producti, abstractendo, an illud si producetur à persona, quæ eo mediante intelligit, an ab aliqua alia.

45. *Quo* verò in sua explicita ratione importat respectum, tūm ad Verbum à loquente prolatum, tum ad personam, ad quam locutio ipsa dirigitur. Qui respectus, licet sit unus & idem, habet tamē duas rationes inadæquatas, alteram quā terminatur ad Verbum productum; alteram, quā terminatur ad personam, cui mediante Verbo manifestatur ipsa notitia Patris loquentis. Vnde sicut terminus ipse productus includit duas rationes inadæquatas, alteram Verbi manifestantis loquenter, alteram personæ percipientis manifestationem, tali Verbo factam: ita & respectus ipse. Vnde ratione neutrius respectus potest loqui competere, nisi soli Patri, respectu solius Filii: quia sicut solus Pater mediante Verbo à se producto communicat notitiam sui Filio: ita solus Pater soli Filio se ipsum manifestat; adeoque solus Pater ad solum Filium proprie loquitur.

46. Ex dictis deducitur primò, Verbum, *Dici*, ad Diuina translatum sumi posse duplèciter, uno modo propriè, quo pacto sumitur notionaliter, & est proprium Filii: solus quippe Filius dicitur; nam solus Filius productus actione expressiva Verbi, quæ est propriè dictio: sicut enim solus Pater dicit Verbum exprimendo; ita solus Filius dicitur ut Verbum expressum subfistens. Secundo modo mindùs propriè, quā ratione sumitur absolutè, & conuenit omnibus personis: quilibet enim persona dicitur, imò & creatura omnes dicuntur. Etenim *Dici* essentialiter sumptum idem est, ac Verbo representati: atqui omnes personæ & creatura Verbo representantur: igitur omnes personæ, & creatura dicuntur. Quo fit, ut secunda persona duplèciter dicatur, uno modo notionaliter, ut Verbum locutione prolatum; alio modo ut obiectum cognitione expressum.

47. Deducitur secundò: Filius non solum esse Verbum Patris, ut *Dicentis*, sed etiā ut *Dicit*: quia non solum dicitur à Patre, tanquam à principio realiter proferente; sed etiā dicit ipsum: Patrem, tanquam obiectum expressum, & se ipso manifestatum.

48. Controuertitur autem inter Scholasticos, an sicut dicitur Verbum Patris: dici etiā possit Verbum creaturarum. Negant Alensis 1. p. q. 62. memb. 1. art. 4. in fine, Bonauentura in 1. dist. 27. p. 2. art. 1. q. 2. ad penult. Rich. art. 2. qu. 3. ad 3. Ruiz disp. 62. sect. 3. in fine. Quorum fundamentum est, tum authoritas Anselmi in monolog. c. 32. vbi: *Verbum*, inquit, *quo creaturam dicit, nequam similiter est*

Alensis.
Bonauent.
Richar.
Ruiz.
Anselmus.

Verbum creatura, quia non est eius similitudo, sed principialis essentia. Tum ratio, nam sicut Spiritus Sanctus, inquit Bonauentura, non dicitur donum creaturæ; ita nec Filius dicitur Verbum creaturæ; cum non minus in processione Spiritus Sancti includatur respectus ad creaturas, quam in processione Verbi. Affirmant vero S. Thomas 1. p. q. 34. a. 3. ad vlt. & quæst. 4. de verit. art. 5. ad 2. & 4. contra gentes cap. 13. Ferrariensis ibidem §. *Nec obstat*. Aureolus in 1. distin. 27. part. 2. art. 3. circa finē. Mayronus quæst. 4. vbi concedit, *Filium dici posse Verbum creaturarum terminatiuē, non autem principiatuē*; Torres 1. part. quæst. 27. art. 1. disp. 6. quæst. 3. propos. 5. Vasquez di p. 143. cap. 3. num. 12. Suarez lib. 9. de Trin. ca. 9. in fine, qui predictam locutionem admittit cum limitatione declarante, *vtly creaturarum iter terminatiuē, non principiatuē*: & capite 6. eandem locutionem absolutè admittit, absque illa limitatione. Quorum sententia mihi probabilior est.

50. Mouet primò ad hanc sententiam asserendam, quia Verbum duplèciter importat respectum, & realem ad dicentem, & rationis ad dicta: ergo licet Verbum creaturarum dici non possit secundum priorem respectum, ut notauit Mayronus, dici saltem potest, secundum posteriorem. Secundò, quia hec propositio: *Deus est Verbum creaturarum*, non plus importat, quam hæc: *Deus est Scientia creaturarum*. Etenim non alio modo Deus est Verbum creaturarum, quam exprimendo & representando creaturas: atqui hæc est propria propositio; ergo & illa. Confirmatur, nam hæc est propria locutio, & à Patribus usurpata, *Filius est Verbum expressum, & operarium creaturarum, ratio & ars omnium creatibilium*: ergo & hæc, *Filius est Verbum creaturarum*. Consequentia constat, nam quod illa dicit explicitè; hæc dicit implicitè. Eadem ratione, ut notat ibidem Ferrariensis, Spiritus Sanctus non solum dicitur amor Patris & Filii, essentia, & totius Trinitatis, sed etiā creaturarum: cum non minus Spiritus Sanctus sit amor creaturarum, quam Filius verbum earundem.

51. Ad Anselmum respondet S. Thomas quæst. cit. de verit. quod ille tantum noluerit, *Filius dici posse Verbum creaturarum* eo modo, quo dicitur Verbum Patris, cuius non solum est Verbum expressuē, sed etiam originatiuē.

52. Ad rationem dico, magnum esse discrimen inter Spiritum Sanctum, ut donum creaturarum, & Filium, ut Verbum earundem. Nam Spiritus Sanctus non est donum creaturarum per actualem, sed per aptitudinem duntaxat communicationem sui ad creaturas: est autem Filius Verbum creaturarum per actualem representationem earum. Quia vero in his propositionibus importatur actualis communicatio, & actualisque expressio creaturarum, id est imprædicta dicitur: *Spiritus Sanctus est donum creaturarum: propriè vero dicitur, Filius est Verbum creaturarum*: quia

S. Thomas.

Ferrari.

Aureolus.

Mayronus.

Torres.

Vasquez.

Suarez.

Ferrari.

Anselmus.
explicatur
à S. Thomas

quia actualis communicatio Spiritus Sancti ad creaturas, quam hæc propositio importat, non includitur in ipsa persona Spiritus Sancti, quatenus donum est: sicut includitur in persona Filii, quatenus Verbum est actualis expressio creaturarum: sola autem aptitudinalis communicatio ad creaturas includitur in persona Spiritus Sancti, quæ donum est. Vnde retorquo potius argumentum: Nam sicut propria est hæc locutio, *Spiritus Sanctus est donabilis creaturis: ita & hæc, Filius est Verbum creaturarum: nam ita se habet donabilitas in Spiritu Sancto; sicut expressio creaturarum in Verbo.*

53. Deducitur tertio, quo pacto de solo Filio dicitur Ioan. 1. Per ipsum facta sunt omnia, quia cum solus Filius sit Verbum Patris, & in agente intellectuali Verbum sit principium operis, quia Verbum in mente artificis est exemplar, quo artifex determinatur ad opus producendum, recte per Verbum dicitur Deus omnia fecisse. Quod eleganter expressit Augustinuslib. 15. de Trinit. cap. 11. Animaduertenda, inquit, est in hoc anigate etiam ista Verbi Dei similitudo, quod sicut de illo Verbo dictum est; Omnia per ipsum facta sunt, ubi Deus per unigenitum Verbum suum predicitur uniuersa fecisse: ita hominis opera nulla sunt, quæ non prius dicuntur in corde. Unde scriptum est Ecclesiastici 37. Initium omnis operis Verbum. Et paulo post: Et est hoc in ipsa similitudine Verbi nostri similitudo Verbi Dei, qui potest esse verbum nostrum, quod non sequatur opus; opus autem esse non potest, nisi procedat Verbum: sic & Verbum Dei potuit esse nulla existente creature; creature autem nulla esse potest, nisi per ipsum, per quod facta sunt omnia. Ceterum notandum, Verbum Diuinum esse tantum expressuum Patris, & totius Trinitatis; creaturarum autem non modo esse expressuum, verum etiam & operatum, quia non solum representat illas, sed etiam est principium exemplandi & operandi illas.

54. Deducitur quartò, Deum loqui etiam ad extra creaturis intellectibus, si ipsum illis per communicationem suæ notitiae manifestando: Et primò quidem beatis per claram visionem sue notitiae: Secundò, Prophetis per evidenter communicationem suæ locutionis, quæ evidenter in attestante à Theologis dici solet: Tertiò, reliquis viatoribus per obscuram revelationem suæ cognitionis. In quibus omnibus proportionaliter distinguenda sunt, & locutio in Deo loquente, & auditio in creatura auscultante. Esta autem locutio Dei, actus ipse Diuini intellectus, quatenus per externum signum ordinatur ad manifestandum se ipsum creaturæ. Est vero auditio, actus ipse intellectus cretati, quo formaliter percipit locutionem Dei per externum signum sibi manifestatam. Dicitur etiam Deus loqui ad creaturas rationis expertes, sed impropriè, cum illæ non sint propriæ auditionis capaces.

Solutio argumentorum.

55. Ad argumenta prima sententię. Respondere, utrumque fundamentum Durandi falsum esse, vt constat tum ex disputatione de processionibus sectione 4. tum ex disputatis hic. Nec est eadem ratio de amore, quoniam hic ex vi nominis non importat, nisi actum voluntatem informantem, responderque intellectioni, quæ pariter informationem importat actus cum potentia.

*Ad fundamen-
tum Durandi.*

56. Ad primam probationem ex Anselmo respondet S. Thom. i. p. q. 34. art. 1. ad 3. Anselmum impropriè eo loco accepisse Dicere pro intelligere. Ceterum Anselmus eodem libro c. 37. expressè docet, Verbum relatiuè dici ad eum, cuius est Verbum: Verbum, inquit, hoc ipsum, quod Verbum est, aut imago ad alterū est, quia non nisi alius Verbum est, aut imago.

*Explicatur
Anselmus à
S. Thoma.*

57. Ad secundam dico, de ratione verbi esse, vt sit manifestatum & expressum per modum mentalis locutionis, quæ in Deo esse nequit, nisi per communicationem actualis notitiae vnius personæ ad alterā: cum nequeat eadem persona in Diuinis sibi ipsa loqui, quia non potest persona Diuina ex scientia habituali transire in actualem, ac proinde per eam sibi obiecta manifestare, ac proinde sibi ipsa loqui.

58. Ad tertiam nego, in Deo fore propriū Dicere, præcisa omni productione ad intra: quia Dicere, præter respectum ad obiecta dicta, importat respectum ad terminum productum, mediante quo obiecta dicuntur & repræsentantur, quare præcisa productione in Deo solum remanceret intelligere, quo se & reliqua à se cognosceret, non autem Dicere, quo Verbum producendo se ipsum, & reliqua in Verbo repræsentata cognosceret.

59. Ad quartam nego antecedens. Ad cuius probationem cocedo, actum personale, vt sic, non cadere supra creaturas, nec reflecti posse supra principium, à quo est; cadere tamen posse supra creaturas, & reflecti supra principium, à quo est, ratione actus essentialis, quem essentialiter includit. Quia igitur Dicere, præter respectum realem producentis ad productum, importat respectum rationis ad res dictas, & representatas medio Verbo producto, potest ratione huius cadere supra creaturas, & reflecti supra principium, cum non minus principium, quam creaturæ, & reliqua omnia in Verbo dicuntur, & exprimantur, vt ex dictis constat.

60. Ad quintam, distinguendum est Ly Dicere: nam propriè sumptum non nisi persona Verbum producenti competit: vnde soli Patri propriè conuenit, qui medio Verbo à se producere dicit se, & omnia à se: sumptum vero absolutè pro ipso intelligere competit omnibus personis. In quo sensu negandum est, neminem Dicere posse Verbo ab alio produ-

&c.

Augustin.

Eccles. 37.

466
Acto: nam licet hoc verum sit de verbo creato, falsum est de Verbo increato. Cuius discriminis ratio est, quia Verbum increatum ratione notitiae absolute, quam includit, identificatur cum omnibus personis, atque adeò aliqua persona potest intelligere Verbo ab alio producendo: Verbum autem creatum non potest vniiri, nisi cum eo, à quo producitur; & quia ad intelligendum requiritur, ut intelligens informetur actu ipso intelligendi, nequit unus intelligere Verbo ab alio producendo.

61. Ad sextam, distingo maiorem: Verbum est actus vitalis immanens, terminatus relatione producti ad dicentem, concedo: est actus vitalis immanens, nulla relatione producti ad dicente terminatus, nego. Vnde ad Minorem concedo, personas Diuinias esse vitaliter immanenter intelligentes, non per Verbum essentiale, quod nullum est, sed per actum ipsum intelligendi essentiale, communem omnibus personis.

62. Ad septimam, concedo Maiorem, quando Verbum non supponitur adaequatè productum. Quia igitur in Diuinis Verbum supponitur adaequatè productum à Patre, reliquæ personæ intelligentes, Verbum non producunt, sed intelligunt tantum verbo à Patre producendo. Ad probationem Maioris concedo, Verbum in nobis ponи propter necessitatem intelligendi, nego autem ob eandem necessitatem ponи in Deo, sed tum propter necessitatem loquendi, tum propter fecunditatem naturæ. Nam sine Verbo, nec esset propria locutio intra Deum, quia hæc in Deo saluari nequit, absque reali distinctione personarum loquentis & audiens; nec secunditas naturæ, quæ essentialiter postulat adaequatam communicationem sui, non solum per actum volendi, sed etiam per actum intelligendi.

63. Ad octavam, neganda est sequela. Etenim in eo casu Deus non intelligeret Verbo à se producendo, sed actu ipso absoluto intelligendi: quia, vt diximus, Verbum in Deo non est necessarium ad intelligendum, sed tantum ad loquendum, & ad naturæ fecunditatem. Vnde solum sequeretur, in eo casu Deus non foreloquentem, nec secundum intra se.

64. Ad nonam, nego consequentiam. Ratio discriminis est, quia distinctio, qua inter Verbum prolatum & proferentem intercedere debet, in verbo creato saluat in sola qualitate absoluta cum relatione transcendentali ad proferentem, quia per solam qualitatem absolutam cum relatione transcendentali ad proferentem verbum creatum sufficenter distinguitur ab ipso proferente. At in Verbo increato talis distinctio saluari nequit in aliqua perfectione absoluta, quia omnis perfectione absoluta in Diuinis communis est omnibus personis: igitur saluari debet in aliqua perfectione respectiva, quæ est ipsa formalis relatio producti ad producens. Ad probationem vero consequentię Respondeo, nos ex Verbo creato deuenire in cognitionem Ver-

bi increati, præcisissimis imperfectionibus, quæ cum ipso Verbo creato sunt annexæ, inter quas una est, ut distinguatur à proferente secundum perfectionem absolutam. Ad Confirmationem concedo, Verbum increatum non esse expressiuum, & manifestatuum objecti formaliter per relationem producti, quam supra notitiam essentiale superaddit, sed per ipsam notitiam absolutam, quam essentialiter includit.

SECTIO II.

An Verbum Diuinum importet respectum ad creaturas ratione proprietatis personalis, an ratione notitiae absolute, quam essentialiter includit?

65. Omnes conueniunt, Verbum Diuinum, præter respectum ad Patrem dicentem, importare etiam respectum ad res, se ipso dictas & manifestatas. Fundamentum est, quia Verbum non solum est terminus à Patre productus, sed etiam actualis manifestatio, & declaratio omnium objectorum, quæ sunt in mente Patris: ergo non solum ut terminus productus dicit respectum ad Patrem dicentem, sed etiam ut actualis declaratio objectorum, ad objecta declarata, & se ipso manifestata.

66. Consentient etiam omnes, priorem respectum ad Patrem dicentem esse realem; posteriorem vero rationis, eò quod ille constitutus Verbum in esse personali, fundetur quæ in ipsa passiuā origine producti; hic tantum consequitur ad primum, & fundatur in sola representatione, & manifestatione objectorum, quæ in Deo realis non est: tametsi aliqui contendant, hunc respectum Verbi ad res dictas esse transcendentalem. Vocant autem respectum transcendentalem, omnem respectum, sine quo unum sine alio intelligi non potest, qui interdum est tantum secundum dici & solus respectus rationis, licet supponat fundamentum reale; ut in praesente materia intentionalis expressio & declaratio objectorum, in qua proxime fundatur iste respectus rationis, est realis perfectio in Verbo: consistit enim in reali representatione & comprehensione omnium objectorum, quæ à quoque loquente dici, & representari possunt. Hoc autem maximam dicit perfectionem in Deo; dicit enim infinitam cognitionem declaratiuum & comprehensiuum rerum. Ultimò conueniunt, Verbum Diuinum principalem respectum manifestantis dicere ad objectum primarium, minùs vero principalem ad objectum secundarium. Etenim principalius Verbum manifestat essentiam Diuinam, & totam Trinitatem, quæ est objectum primarium, quam creaturas, quæ sunt objectum secundarium. Vterque tamen respectus tam ad objectum

prima-